

дошкільному дитинстві, оскільки цей період найсприятливіший для формування і вдосконалення органів чуття, нагромадження уявлень про світ.

Потреба дитини в нових враженнях лежить в основі виникнення і розвитку невичерпною орієнтовно-дослідницької (пошукової) діяльності, спрямованої на пізнання навколишнього світу. Чим різноманітніше і інтенсивніше пошукова діяльність, тим більше нової інформації отримує дитина, тим швидше і повноцінніше вона розвивається.

Аналогічні взаємини виникають між експериментом і працею. Праця (наприклад, обслуговування) може і не бути пов'язаним з експериментуванням, але експериментів без виконання трудових дій не буває.

Зазначені зв'язки двосторонні. З одного боку, наявність у дітей трудових навичок і навичок спостереження створює сприятливі умови для експериментування, з іншого - експериментування, особливо що викликає у дитини великий інтерес, сприяє розвитку спостережливості і формуванню трудових навичок. Експериментування пов'язано і з іншими видами діяльності - читанням художньої літератури, з музичним та фізичним вихованням, але ці зв'язки виражені не настільки сильно.

Дитяче експериментування є хорошим засобом інтелектуального розвитку дошкільників, робить позитивний вплив на емоційну сферу дитини, на розвиток творчих здібностей, на зміцнення здоров'я за рахунок підвищення загального рівня рухової активності.

Таким чином, нами теоретично обґрунтовано положення про те, що організація експериментування стимулює навчально-пізнавальну діяльність молодшого дошкільника. Велика роль у цьому процесі надається вихователеві, його вмінню ставити перед дітьми проблемно-пошукові завдання та організувати елементарну дослідну роботу дітей, надаючи їм максимум самостійності.

УДК 159.923.5

***Барчій Магдаліна Степанівна,**
старший викладач кафедри психології,
Воронова Ольга Юрійівна,
старший викладач кафедри психології,
Мукачівський державний університет*

ДО ПРОБЛЕМИ МОВЛЕННЄВОГО РОЗВИТКУ ДОШКІЛЬНИКА

Теоретичний аналіз проблеми мовленнєвого розвитку дошкільника показав різноманіття досліджень у напрямках “мова”, “мовлення”, “спілкування” (П.П. Блонский, Л.С.Виготський, А.Валлон, О.М.Леонт'єв, О.Р.Лурія, Ж. Піаже, О.М.Раєвський, І.О.Синиця, Е.Штерн, Д.Б.Ельконін та багато інших дослідників). Водночас сучасна наука не має конкретно-наукових доказів і техніко-методичних можливостей відстеження взаємозв'язку структурних елементів, які виявляються у сфері мовленнєвої комунікації, для того, щоб дати характеристику їх як цілісного явища. Тому науковці в галузі досліджень розвитку дитячого мовлення змушені цілком зосередитися на змінах і перетвореннях однієї лінії розвитку, наприклад, засвоєнні дитиною норм мови. Так, вивчення дитячого мовлення представлено в працях традиційних лінгвістичних напрямків (А.М.Богущ, Н.В.Гавриш, С.М.Карпова, К.Л.Крутій, Е.І.Труве, Г.Ю.Мягкова, Т.М.Ушакова, Е.Ф.Саботович). Лінгвістична парадигма досліджень мовленнєвих досягнень дитини впроваджує через технології і методики навчання практику адаптивних критеріїв розвитку малюка, де мовленнєвий розвиток дошкільника відображає зусилля дорослих, спрямовані на засвоєння дитиною нормативних вимог фонетики, лексики, граматики мови. Незадоволеність станом психологічних надбань дитини за такого підходу до мовного навчання, спонукає до продовження пошуку методів удосконалення мовлення дитини через актуалізацію її особистісної творчої активності, що

характеризує різного роду окремі напрямки - “мовна творчість”, “розвиток пізнавальних, мовних, мовленнєвих здібностей” тощо. Це розширює уявлення про мовленнєві можливості дитини, але не створює цілісної психологічної характеристики мовлення як феномена, який відображає динаміку самореалізації дитини через освоєння форм і засобів спілкування. У класичному дослідженні онтогенезу спілкування дітей з дорослими (М.І.Лісіна) основні змістові акценти розставлені на взаємозв'язку провідних видів діяльності (маніпулятивної, предметно-практичної, ігрової, пізнавальної) та ускладненні форм спілкування, що вводить онтогенез спілкування до рангу провідних видів діяльності у ранньому дитинстві й водночас розкриває його роль як механізму зміни та розвитку більш складних видів діяльності. Дослідження становлення психологічних досягнень у мовленнєвій поведінці дитини, розвитку поняттєвої сфери свідомості та особистісних якостей, що забезпечують довільну регуляцію мовлення, лишаються для психологічної науки й педагогічної практики розрізненими проблемами. Розірваність базових основ аналізу комунікативно-мовленнєвого онтогенезу призводить до ситуації, коли в психології, педагогіці і методиці навчання мовлення розглядаються його різні аспекти окремо, а цілісна характеристика явища ігнорується.

Визначення психологічного змісту комунікативно-мовленнєвого розвитку дитини через емоційне реагування, мовленнєві вчинки та специфічні мовні форми, що відображають рівень розвитку свідомості на певних вікових етапах, через особистісні властивості, які характеризують інтелектуальну і соціальну активність дошкільника в міжособистісній взаємодії, дозволяє представити цілісну психологічну характеристику дитини як суб'єкта спілкування. Таким чином, спираючись на здобутки наукових досягнень вітчизняної і зарубіжної психології, у дослідженнях Т. Піроженко зроблено акцент на вивченні проблеми психології особистісного розвитку через генезу мовлення, що дозволяє розглядати його як найважливішу особистісну характеристику [2].

Аналіз психічних основ мовленнєвої діяльності показує, що психологічне знання проблеми мовленнєвого онтогенезу часто лишається на рівні декларації “соціальності” мовлення дитини, якщо воно відірване від реального вивчення особистісних властивостей суб'єкта як виразника мови. І хоча сучасна психолінгвістика вбачає можливість звернення до людського фактора як рівноправного об'єкта вивчення через введення в лінгвістику парадигми “мовної особистості” (Ю.М.Караулов), сам цей термін частіше вживається для позначення родової властивості *homo sapiens* взагалі і досить ефективно розробляється в лінгводидактиці. На досягнутому рівні узагальнених наукових знань “мовна особистість” вивчається на дорослому контингенті (Г.І.Богін, Н.В.Чепелева) і розглядається як багатокомпонентний, структурно упорядкований набір мовних здібностей, умінь, здатності створювати й сприймати тексти.

Інтеграційний підхід до оцінки мовленнєвого розвитку як характеристики особистісної активності й самореалізації дитини робить актуальною розробку комплексу методик обстеження рівня мовленнєвого розвитку дитини в єдності емоційно-вольових, когнітивних, лінгвістичних, творчих якостей. Це, у свою чергу, зумовлює потребу в теоретичному обґрунтуванні базових характеристик, які можуть свідчити про зростання компетентності дитини у мовленнєвій комунікації, забезпечувати реалізацію різних цілей взаємодії. Комунікативно-мовленнєвий онтогенез значною мірою є базовою характеристикою розвитку особистості, оскільки об'ємно представляє (репрезентує) особистість у соціумі, дає можливість побачити зовнішній портрет соціальної й інтелектуальної активності дитини через внутрішню структуру свого змісту.

Особистість є синтезом характеристик індивіда в унікальну структуру (Г.С.Костюк), яка визначається і змінюється, взаємодіючи із середовищем. Ми приймаємо підхід, за яким особистість характеризується як особлива якість, що набувається індивідом у сукупності суспільних за своєю природою відносин (О.М.Леонтьєв) і характеризує його в аспекті спілкування з іншими людьми (М.І.Лісіна), зв'язків з іншими індивідами (А.В.Петровський).

У дослідженнях Т.Піроженко запропонована модель комунікативно-мовленнєвої генези дитини, яка конкретизує процес розвитку особистості дошкільника як становлення синтезу характеристик індивіда в унікальну структуру, що визначається і змінюється під впливом взаємодії із середовищем. Можна сказати, що психологічна характеристика комунікативно-мовленнєвого розвитку дитини, відображаючи емоційні, когнітивно-лінгвістичні, вольові, творчі, особистісні якості її зростання, конкретизує процес становлення психологічних якостей цілісного явища на різних рівнях (поведінка, свідомість, особистість) [1].

Модель комунікативно-мовленнєвого розвитку дитини за Т. Піроженко включає наступні компоненти.

Конативний рівень (поведінка). Комунікативні властивості: спрямованість на партнера, установка на відповідну реакцію; різноманітність експресивно-мімічних засобів спілкування; наявність контактостановних засобів взаємодії.

Когнітивно-лінгвістичний рівень (свідомість)

А. Когнітивні властивості мовлення: розуміння дитиною просторово-часових характеристик ситуації спілкування (значення слів, що характеризують місце, час, зміст подій); розуміння дитиною емоційного змісту ситуації спілкування через аналіз стану дійових осіб (значення слів, що стосуються емоційного стану людини); розуміння дитиною характеру дійових осіб у спілкуванні (значення слів, що стосуються рис, якостей особистості).

Б. Мовні (лінгвістичні) властивості мовлення: словникове багатство (різноманітне й адекватне ситуації спілкування вживання лексики, що відповідає); граматична правильність, зміна й узгодження слів у висловлюванні, згідно з нормативними вимогами мови; фонетичні властивості мовлення (звуковимова, дикція, сила голосу).

Особистісний рівень (суб'єктний рівень регуляції і самовираження в мовленнєвому спілкуванні)

А. Довільність мовлення: прагнення до розгорнутості, логічності, зв'язності тексту; можливість довільного керування мовленням відповідно до динаміки ситуації; характер тексту (за наочною ситуацією, з досвіду, творчий), який відображає відповідність мовлення цілі взаємодії.

Б. Особистісні якості, що виявляються в мовленнєвій комунікації: прояв самооцінки у спілкуванні з людьми; риси характеру, що забезпечують успішність взаємодії (дружелюбність, комунікабельність тощо); ціннісні орієнтації, зв'язані з людиною; широта і дієвість мотивів спілкування.

Автором запропоновано для оволодіння методами організації взаємодії з дітьми вихователям програми "Методика розвитку спілкування", "Теорія та методика розвитку мовлення і навчання грамоти" - для спеціальності "дошкільна освіта". У програмах відображені сучасні вимоги педагогічної освіти, утверджується принцип гуманізації міжособистісних стосунків, що виключає авторитарний стиль виховання. Застосування запропонованих програм сприяє підвищенню психологічної і педагогічної культури педагогів, вони навчаються моделювати свою діяльність та діяльність вихованців в їх взаємодії.

Пропонована Т.Піроженко модель взаємодії дорослого з дитиною, реалізована через професійну підготовку вихователів дошкільних закладів на означених вище критеріальних засадах та оцінках психічного розвитку дитини, є варіантом "педагогіки взаємодії", "педагогіки співробітництва", моделлю "проектної педагогіки". Основна спрямованість виховної та навчальної роботи з дітьми - повноцінний розвиток загальнолюдських здібностей - комунікативних, інтелектуальних, образотворчих. Цей підхід створює умови для індивідуального й творчого самовираження дитини в різних сферах життєдіяльності і тому соціальна та інтелектуальна активність малюка виступає метою психологічного благополуччя розвитку та критерієм оцінки розвивальної ситуації. Особистісно-розвивальна взаємодія як система, складається з: психолого-педагогічної діагностики; постановки

педагогічних завдань; організації діяльності вихованців; аналізу динаміки та рівнів їхньої активності, а також корекції розвитку; прогнозування виховних ситуацій міжсуб'єктної взаємодії на індивідуальному та груповому рівнях. Причому під розвитком розуміємо не просто зміни або ускладнення знань, умінь, навичок, а появу в дитини здатності до самоздійснення [3].

Система навчання мовленнєвого спілкування, що супроводжує розгортання взаємодії дорослого з дітьми, розглядає: методи створення мотивації діяльності; методи організації пізнавальної діяльності дітей, спрямованої на здобуття нової інформації, потрібної для реалізації задуму; методи репродукції знань і формування умінь і навичок; методи систематизації та узагальнення набутих знань; методи організації творчої діяльності, необхідної для застосування знань, умінь, навичок у нових умовах на творчому рівні. У процесі розгортання спільно виробленого задуму (проекту) дитина вчиться визначати (сприймати ззовні) мету діяльності, знаходити адекватні засоби її реалізації, виявляти вольове зусилля в досягненні мети і наполегливе прагнення бути творцем своєї життєдіяльності. Центральним стрижнем пропонованої моделі взаємодії педагога з дошкільниками є гармонізація внутрішнього психічного життя дитини через організацію культури життєдіяльності. Для цього вихователь має навчитися прогнозувати виховні ситуації розвитку дитини, в яких інтегрується зміст (функції виховної діяльності педагога), методи (засоби виконання функцій) та критерії якості (показники психолого-педагогічної діагностики розвитку дитини). Такий підхід до прогнозування ситуацій розвитку набув форми психолого-педагогічного проектування взаємодії дорослого з дитиною. Відображаючи процес взаємодії, спілкування надає дитині можливість засвоювати людський досвід не тільки вербально, а й через обмін почуттями, емоціями, різними засобами діяльності. Завдяки спілкуванню на заняттях мовленнєвого навчання дитина засвоює не тільки знання про оточення та про мову, але й активно осягає світ соціальних категорій (доброчливість, успіх, співробітництво тощо.) Психологічний аспект особистісного розвитку дитини полягає і в розвитку товариськості, довіри до співрозмовника. Таким чином, мовленнєвий розвиток дітей, опанування мовних засобів можна розглядати як доцільний шлях оволодіння культурним досвідом соціальної взаємодії з партнерами по спілкуванню.

Список використаних джерел:

1. Калмикова Л.О. Формування мовленнєвих умінь і навичок у дітей: психолінгвістичний та лінгвометодичний аспекти: навч. посіб. / Л. О. Калмикова. – Київ: НМЦВО, 2003. – 320 с.
2. Калмикова Л.О. Розвиток описового мовлення: психолінгв. аналіз / Л.О. Калмикова, Л.А. Порядченко // Дошкільне виховання. – 2003.–№ 4.– С.19-21.
3. Піроженко Т. О. Комунікативно-мовленнєвий розвиток дошкільника. / Т.О. Піроженко. — Тернопіль: Мандрівець, 2010. – 152 с.

УДК 373.2-056.2

***Вовчок Аніта Василівна,**
магістр спеціальності «Дошкільна освіта»,
Брижак Надія Юрійвна, канд.пед.наук., доц. кафедри
теорії та методики початкової освіти,
Мукачівський державний університет*

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ ДО ВЛАСНОГО ЗДОРОВ'Я В ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Вимоги сучасності потребують переорієнтації змісту виховання підростаючого покоління, зміщення акцентів на створення умов для поступального, повноцінного, всебічного

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>